

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет педагогічної освіти та соціальної роботи
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

СИЛАБУС
вибіркової навчальної дисципліни
ТРЕНІНГ СПІЛЬНОЇ ДІЇ

підготовки бакалавра
спеціальності 016 «Спеціальна освіта»
за спеціалізацією 016.02 Олігофренопедагогіка
освітньо-професійної програми «Корекційна психопедагогіка та логопедія»

Силабус вибіркової навчальної дисципліни «Тренінг спільної дії»
підготовки бакалавра галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності
016 «Спеціальна освіта» (016.02 Олігофренопедагогіка), за освітньою
програмою «Корекційна психопедагогіка та логопедія»

Розробники: Стасюк Людмила Павлівна, доцент кафедри спеціальної
та інклюзивної освіти, кандидат педагогічних наук

Силабус вибіркової навчальної дисципліни затверджено на засіданні
кафедри спеціальної та інклюзивної освіти, протокол № 1 від 30 серпня 2021р

Завідувач кафедри:

Ірина КУЗАВА

I. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни
		Денна форма навчання
Кількість кредитів: 4	Галузь знань: 01 Освіта/Педагогіка	Вибіркова
Модулів: 2	<u>Напрямок підготовки:</u> 016 Спеціальна освіта (016.02 Олігофренопедагогіка) <u>Освітня програма</u> Корекційна психопедагогіка та логопедія	Рік підготовки: 3-й Семестр: 5 -й
Змістових модулів: 2		Змістових модулів: 2
ІНДЗ: є		Лекції 20 год
Загальна кількість годин: 120		Практичні 34 год
	Освітньо-кваліфікаційний рівень: бакалавр	Самостійна робота: 86 год.
		Консультації 10 год
		Форма контролю: залік

II. ІНФОРМАЦІЯ ПРО ВИКЛАДАЧА

Стасюк Людмила Павлівна

Науковий ступінь – кандидат педагогічних наук

Вчене звання – доцент

Посада – доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти

Контактна інформація: +380996260162, stasuk.ludmila@vnu.edu.ua

Дні занять <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

III. ОПИС ДИСЦИПЛІНИ

Анотація курсу

«Тренінг спільної дії» є дисципліною вільного вибору студента, на вивчення якої передбачається 150 год.

Метою викладання навчальної дисципліни є розкриття сутності тренінгу як педагогічної системи колективної форм навчання і виховання дітей; вивчення змісту, підбір форм організації та особливостей спільної діяльності з дітьми з особливими освітніми потребами, підготовка студентів до командної взаємодії у спеціальних та інклюзивних закладах, дати студентам уявлення про колективну взаємодію, методику формування колективу дітей з особливими освітніми потребами; підвищити рівень їхньої професійно-особистісної компетентності; формувати уміння встановлювати дружні взаємини у колективі. Вивчення дисципліни передбачає безпосереднє проведення тренінгових занять із спільної дії.

Основними завданнями вивчення дисципліни «Тренінг спільної дії» є:

методичні: отримати знання про навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами; опанувати знаннями про різні форми, методи, засоби, прийоми роботи з дітьми з особливостями у розвитку;

пізнавальні: дати поняття про тренінг; сформувати у студентів систему теоретичних знань і специфіку практичних навичок, необхідних дефектологу;

практичні: з'ясувати труднощі засвоєння курсу, визначити корекційні прийоми та засоби; виховати звичку самостійно вдосконалювати професійні знання та вміння.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є: а) конкретизація проведення тренінгів, які проводяться різними фахівцями; б) формування у студентів професійних компетенцій з проведення тренінгів для дітей з особливими освітніми потребами.

3. КОМПЕТЕНЦІЇ

Результати навчання (компетентності).

Вивчення дисципліни спрямоване на формування таких компетентностей:

Інтегральна:

ІК. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі і практичні проблеми спеціальної та інклюзивної освіти у процесі корекційно-педагогічної, діагностико-консультативної, дослідницької та культурно-просвітницької діяльності або у процесі навчання, що передбачає застосування основних теорій і методів дефектології і характеризується комплексністю та невизначеністю умов.

Загальні компетентності (ЗК):

ЗК-1. Здатність реалізувати свої права і обов'язки як члена суспільства, усвідомлювати цінності громадянського (вільного демократичного) суспільства та необхідність його сталого розвитку, верховенства права, прав і свобод людини і громадянина в Україні.

ЗК-4. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК-5. Здатність спілкуватися державною мовою як усно, так і письмово.

ЗК-6. Здатність використовувати інформаційні та комунікаційні технології.

ЗК-8. Здатність працювати в команді.

ЗК-9. Здатність до міжособистісної взаємодії.

ЗК-10. Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

ЗК-12. Здатність ефективно вирішувати завдання щодо збереження і зміцнення здоров'я (фізичного, психічного, соціального та духовного) як власного, так і оточуючих.

Спеціальні (фахові) компетентності (СК):

СК-1. Усвідомлення сучасних концепцій і теорій функціонування, обмеження життєдіяльності, розвитку, навчання, виховання і соціалізації осіб з особливими освітніми потребами.

СК-3. Здатність застосовувати психолого-педагогічні, дефектологічні, медико-біологічні, лінгвістичні знання у сфері професійної діяльності.

СК-4. Здатність планувати та організовувати освітньо-корекційну роботу з урахуванням структури та особливостей порушення (інтелекту, мовлення, слуху, зору, опорно-рухових функцій тощо), актуального стану та потенційних можливостей осіб із особливими освітніми потребами.

СК-5. Здатність реалізовувати ефективні корекційно-освітні технології у роботі з дітьми, підлітками, дорослими з особливими освітніми потребами, доцільно обирати методичне й інформаційно-комп'ютерне забезпечення.

СК-6. Здатність працювати в команді, здійснювати комплексний корекційно-педагогічний, психологічний та соціальний супровід дітей з особливими освітніми потребами, в тому числі з інвалідністю в різних типах закладів.

СК-7. Здатність дотримуватися вимог до організації корекційно-розвивального освітнього середовища.

СК-10. Здатність до системного психолого-педагогічного супроводу сім'ї, яка виховує дитину з особливими освітніми потребами.

СК-11. Здатність дотримуватися основних принципів, правил, прийомів і форм суб'єкт-суб'єктної комунікації.

СК-12. Здатність організовувати дитячий колектив, створювати в ньому рівноправний клімат і комфортні умови для особистісного розвитку вихованців та їхньої соціальної інтеграції.

СК-13. Здатність будувати гармонійні відносини з особами з психофізичними порушеннями, їхніми сім'ями та учасниками спільнот без упередженого ставлення до їх індивідуальних потреб.

СК-17. Здатність самостійно освоювати нові науково-педагогічні, корекційні, ергономічні та оздоровчі теорії та технології; забезпечувати фізичний розвиток, корекцію, реабілітацію і зміцнення здоров'я осіб з особливими освітніми потребами на засадах педагогічної інноватики.

Результати навчання

РН3. Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування, обмеження життєдіяльності у контексті професійних завдань.

РН5. Розуміти принципи, методи, форми та сутність організації освітньо-корекційного процесу в різних типах закладів.

РН11. Застосовувати у професійній діяльності знання про методики, технології, форми і засоби реабілітації та корекційно-розвивального навчання дітей з особливими освітніми потребами.

РН13. Володіти методиками сприяння соціальній адаптації осіб з особливими освітніми потребами, їхньої підготовки до суспільної та виробничої діяльності.

РН15. Застосовувати у професійній діяльності сучасні універсальні та спеціалізовані інформаційні системи та програмні продукти; бібліотечні ресурси та технології, зокрема електронні; спеціальну апаратуру та інструменти.

IV. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				Консулт.
		Лек.	Практ.	Лаб.	Сам. роб.	
1	2	3	4		5	
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи розвитку колективу у процесі формування особистості						
Тема 1. Завдання та зміст дисципліни «Тренінг спільної дії»	13	2	2		8	1
Тема 2. Загальна характеристика колективу в інклюзивному закладі.	13	2	2		8	1
Тема 3. Специфіка тренінгу спільної дії.	15	2	4		8	1
Тема 4. Соціально-психологічний клімат колективу як фактор формування спільної дії.	17	2	4		10	1
Разом за змістовим модулем 1	58	8	12		34	4
Змістовий модуль 2. Організаційно-методичні основи проведення тренінгу спільної дії						
Тема 5. Психолого-педагогічне вивчення колективу в інклюзивному класі.	17	2	4		10	1
Тема 6. Спілкування як чинник формування колективу.	17	2	4		10	1

Тема 7. Формування навичок самопрезентації.	13	2	4		6	1
Тема 8. Конфлікти у колективі та шляхи їх подолання.	17	2	4		10	1
Тема 9. Формування навичок командної дії.	17	2	4		10	1
Тема 10. Профілактика професійного вигорання дефектолога.	11	2	2		6	1
Разом за змістовим модулем 2	92	12	22		52	6
Усього годин	150	20	34		86	10

V. ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ

1. Підготувати доповідь (презентацію) про проведення тренінгу на сучасному етапі.
2. Охарактеризувати професійну компетентність дефектолога (заповнити таблицю).
3. Підібрати методики для психолого-педагогічного вивчення колективу в інклюзивному класі.
4. Підготувати доповідь (презентацію) про одну із методик подолання тривожності у дитини в колективі.
5. Підготувати доповідь (презентацію) про види спілкування в колективі.
6. Підібрати дидактичні ігри для формування сенсорно-перцептивної сфери дитини з ООП.
7. Підібрати дидактичні ігри, вправи для формування пізнавальної сфери дитини з ООП.
8. Підібрати методики для оцінки готовності дитини до шкільного навчання.
9. Проаналізувати програми корекційно-розвиткової роботи для дітей з порушеннями інтелектуального розвитку.
10. Підібрати дидактичні вправи на розвиток пізнавальної сфери молодшого школяра з ООП.
11. Розробити рекомендації формування навичок самопрезентації в колективі.
12. Розробити рекомендації формування навичок спільної дії в інклюзивному середовищі.
13. Підготувати доповідь (презентацію) про значення невербального спілкування для ефективної комунікації.
14. Підібрати вправи для розвитку невербальних навичок спілкування.
15. Підготувати доповідь (презентацію) про етику спілкування і толерантність як принцип культури педагогічного спілкування.
16. Підготувати доповідь (презентацію) про міжособистісні стосунки у педагогічному колективі.
17. Підготувати доповідь (презентацію) про стилі слухання й зворотній зв'язок у міжособистісному спілкуванні.

Види (форми) індивідуальних науково-дослідних завдань (ІНДЗ)

(одне завдання за вибором студента)

1. Виготовлення лепбуків з розділів програми (за вибором студента).
 2. Побудуйте модель проблемної ситуації та опишіть її.
 3. Побудуйте модель виховного процесу дитячому колективі.
 4. Розробіть інструкційні картки (тема – на вибір студента).
 5. Підготуйте особистий щоденник – «Мій стиль спілкування».
- Ведіть записи у щоденнику протягом усіх занять.

Партнер(и) по спілкуванню	Зміст спілкування	Мої нові відчуття

VI. ПОЛІТИКА ОЦІНЮВАННЯ

Політика щодо дедлайнів та перескладання:	Роботи, які здаються із порушенням термінів без поважних причин, оцінюються нижчим балом (75% від можливої максимальної кількості балів за вид діяльності). Перескладання модулів відбувається із дозволу лектора за наявності поважних причин (наприклад, лікарняний).
Політика щодо академічної доброчесності:	Списування під час контрольних та самостійних робіт, екзаменів заборонені (зокрема, з використанням мобільних девайсів). Курсові роботи, реферати повинні мати коректні текстові посилання на використану літературу – плагіат заборонений.
Політика щодо відвідування:	Відвідування занять є обов'язковим. За об'єктивних причин (наприклад, хвороба, навчання за подвійним дипломом, міжнародне стажування) навчання може відбуватись за індивідуальним графіком (в онлайн режимі за погодженням із деканом факультету)

VI. РОЗПОДІЛ БАЛІВ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ

Поточний контроль (мах = 40 балів)												Модульний контроль (мах = 60 балів)		Загальна кількість балів
Модуль 1										Модуль 2	Модуль 3			
Змістовий модуль 1					Змістовий модуль 2									
Практичні роботи	Тема.1	Тема.2	Тема.3	Тема.4	Тема.5	Тема 6	Тема.7	Тема 8	Тема 9	Тема 10	ІНДЗ	МКР 1	МКР 2	
години	2	2	4	4	4	4	4	4	4	2	6	30	30	100
бали	2	2	4	4	4	4	4	4	4	2				

Шкала оцінювання

Оцінка в балах за всі види навчальної діяльності	Оцінка	
	для екзамену	для заліку
90 – 100	Відмінно	Зараховано
82 – 89	Дуже добре	
75 - 81	Добре	
67 -74	Задовільно	
60 - 66	Достатньо	
1 – 59	Незадовільно	Незараховано (з можливістю повторного складання)

Контроль і оцінка результатів навчання (види контролю, форми контролю)

Види контролю

У процесі вивчення навчальної дисципліни використовуються наступні види контролю:

1. Поточний – здійснюється на практичних заняттях. За змістом він включає перевірку розуміння та запам'ятовування студентом навчального матеріалу, який охоплюється темою

лекційного та практичного занять а також самостійною роботою здобувача освіти (умінь самостійно опрацьовувати навчальний матеріал), здатність осмислити зміст теми, що вивчається, умінь публічно чи письмово представити певний матеріал, а також завдань самостійної роботи.

2. Модульний контроль проводиться на останньому занятті модуля, упродовж двох академічних годин. До модульного контролю допускаються лише ті студенти, які виконали у повному обсязі всі види навчальних робіт (реферати, самостійні роботи тощо), передбачені робочою навчальною програмою та силабусом.

Студент вважається таким, що приступив до проходження модульного контролю, якщо він допущений до модульного контролю, з'явився на контрольний захід та отримав кваліфікаційні завдання.

3. Підсумковий – здійснюється у формі письмової комплексної контрольної роботи, яка охоплює весь матеріал тем модуля. Кожному студенту видається варіант контрольних завдань.

Виконання кваліфікаційних завдань кожний студент здійснює індивідуально. Студент може звернутися до викладача за роз'ясненням змісту завдання. При виконанні завдань студент може користуватися за дозволом викладача, словниками. Під час контрольного заходу студенту забороняється у будь якій формі обмінюватися інформацією з іншими студентами або використовувати не дозволені матеріали чи засоби.

Форми контролю – індивідуальна, фронтальна перевірка, контрольно- модульна робота, залік.

Графік виконання завдань:

Здобувачі вищої освіти мають виконувати та надавати викладачеві виконані завдання до кожного практичного заняття, в день його проведення, визначеного навчальним розкладом. Оцінюванню підлягають завдання і до практичного заняття, і завдання для самостійної роботи. У результаті виставляється загальна оцінка з кожної теми. Максимальна оцінка за кожне практичне заняття 2 бали. У випадку, коли завдання виконуються не своєчасно без поважної на те причини, максимальна оцінка за заняття знижується і складає 1 бал.

Наприкінці вивчення дисципліни здобувач має написати письмову модульну роботу, максимальна оцінка за яку складає 60 балів.

Максимальна оцінка за курс складає 100 балів.

Критерії оцінювання знань студентів:

Поточне оцінювання якості знань студентів з дисципліни здійснюється в двох аспектах: рівень володіння теоретичними знаннями, компетенціями, який можна виявити в процесі усного опитування, експрес-тестування тощо, та якість практичних умінь, навичок, способів мислення, професійних якостей, які визначають здатність студента/студентки успішно працювати за фахом у майбутньому.

Оцінювання за практичне заняття для студентів денної форми навчання здійснюється за 2-бальною шкалою, ураховуючи виконання студентом самостійної роботи із запропонованої теми. Під час визначення кількості балів керуємось такими критеріями:

2 бали – студент/студентка засвідчив/-ла осмислене розуміння теоретичних і практичних положень, матеріал викладається правильно, чітко, логічно, послідовно. Знання, вміння й навички студента/студентки відповідають очікуваним результатам навчання, вимогам силабуса. Студент/студентка володіє глибокими й міцними знаннями, використовує їх у нестандартних ситуаціях, системно усвідомлює нові для нього/неї факти, поняття, вміє доводити твердження із достатнім обґрунтуванням, самостійно здобувати та використовувати інформацію.

1,5 бали – студент/студентка володіє системними знаннями, вільно застосовує вивчений матеріал у стандартних ситуаціях, опрацював/-ла основну та додаткову рекомендовану літературу, вміє аналізувати, встановлювати суттєві зв'язки між явищами та фактами, наводити власні приклади, робити висновки. Відповідь повна, логічно обґрунтована, проте наявні окремі несуттєві помилки, неточності. Практичні завдання виконано на достатньому рівні.

1 бал – студент/студентка виявляє розуміння основних положень теоретичного матеріалу, здатний/-а з помилками та неточностями відтворити приблизно половину навчального матеріалу, частково висвітлює ключові положення теми. Практичні завдання виконано, проте наявні помилки, неточності. Відповідь в цілому правильна, але недостатньо осмислена, частково аргументована теоретичними твердженнями.

0,5 бала – студент/студентка має фрагментарні знання, здатний/-а відтворити меншу частину навчального матеріалу, під час відповіді припускається суттєвих фактичних помилок. Практичні завдання виконано, проте наявна значна кількість помилок і неточностей.

Результат самостійної роботи студента/студентки оцінюється на практичних заняттях із відповідної теми.

Під час визначення кількості балів за ІНДЗ викладач керується такими критеріями:

6 балів (максимальна кількість) студент/студентка якісно підготував/-ла теоретичні/практичні/творчі матеріали, застосовуючи доцільні для наукового пошуку теоретичні, емпіричні, статистичні та візуально-графічні методи, правильно оформив/-ла літературу, опублікував/-ла тези (статтю) відповідно до теми практичного заняття. Кількість балів зменшується відповідно до відсотку виконання завдань.

Визнання результатів навчання, отриманих у неформальній та/або інформальній освіті, здійснюється на добровільній основі та передбачає підтвердження того, що здобувач досяг результатів навчання, передбачених ОПП, за якою він навчається. Визнанню можуть підлягати такі результати навчання, отримані в неформальній освіті, які за тематикою, обсягом вивчення та змістом відповідають як освітньому компоненту в цілому, так і його окремому розділу, темі (темам), індивідуальному завданню, курсовій роботі (проекту), контрольній роботі тощо, які передбачені програмою (силабусом) навчальної дисципліни (ПОЛОЖЕННЯ про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у ВНУ імені Лесі Українки <https://vnu.edu.ua/uk/normativno-pravova-baza>).

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Гільбух Ю. З. Шкільний клас: як пізнати і виховувати його душу. К. : Інститут психології АПН України, 1994. 208 с.
2. Джонсон Девід В. Соціальна психологія: тренінг міжособистісного спілкування Пер. з англ. В. Хомика. К., 2003. 288 с.
3. Дуткевич Т.В. Конфліктологія з основами психології управління: навчальний посібник / Т.В.Дуткевич. Кам'янець-Подільський, 2004. 352 с.
4. Миронова С.П. Педагогіка інклюзивної освіти : навчально-методичний посібник / С.П.Миронова. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. 164 с.
5. Туріщева Л. В. Психологічні тренінги для школярів / Л. В. Туріщева. Харків : 2009. 124 с.
6. Федорчук В. М. Тренінг особистісного зростання : навчальний посібник / В. М. Федорчук. – К. : Центр учбової літератури , 2014. – 250 с.
7. Синьов В.М. Психологія розумово відсталої дитини: підруч. / В.М. Синьов, М.П. Матвєєва, О.П. Хохліна. К. : Знання, 2008. 359 с
8. Соціально-педагогічна робота з батьками, що виховують дітей з особливими потребами: навч.-метод. посіб. / уклад. Н.В. Заверико, Т.Г. Соловйова. Запоріжжя: ПП «Тандем», 2008. 53 с.
9. Шульженко Д.І. Робота гувернера-психопедагога з корекції інтелектуальних та аутистичних порушень у дітей: наук.-метод. посіб. / Д.І. Шульженко, О.В. Ліснічук К. : НПУ імені М.П.Драгоманова, 2006. 259 с.

Додаткова

1. Вікова та педагогічна психологія: навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. К. : Просвіта, 2001. 416 с.
2. Гільбух Ю.З. Визначення психологічної готовності дитини дошкільного навчання / Ю.З. Гільбух, С.Л. Коробко, Л.О. Кондратенко // Початкова школа. 1988. №7. С. 5-18.
3. Готовність дитини до навчання / упоряд. С.Д. Максименко, О.П. Главник. К. : Мікрос-СВС, 2003. 94 с.
4. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: навч. посіб. / І.М. Дичківська. К. : Академвидав, 2004. 352 с.
5. Заїка Є.В. Ігровий тренінг пізнавальних процесів учнів: ігри та вправи: навч. посіб. Харків. : ХНУ ім. В.Н.Каразіна, 2013. 256 с.

6. Корекційно-розвивальні програми для учнів підготовчого, 1-4 класів з порушеннями розумового розвитку [Електронний ресурс] / Інститут спеціальної педагогіки НАПН України. Київ, 2016. Режим доступу: https://mon.gov.ua/storage/app/media/inkluzyvne-navchannya/korekciini_programy/8-kor-programi-dlya-ditej-z-rv.pdf.
7. Крамченкова В.О. Психодіагностика розвитку дошкільників: ранній та молодший вік / В.О. Крамченкова. Харків : Ранок, 2013. 160 с.
8. Миронова С.П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка: підруч. / С.П. Миронова. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. 312 с.
9. Кострікін О.В. Формування та розвиток професійних якостей особистості майбутніх керівників засобами тренінгу в навчально-виховному процесі ВНЗ / О.В. Кострікін // Проблеми сучасної психології . 2013. Вип. 21. С. 268-278.
10. Олексенко С. Діагностика психомоторних здібностей у дітей раннього віку / С. Олексенко // Психолог дошкілля. 2010. № 12. С. 12-17.
11. Основи батьківської компетентності: навч. посіб. / упоряд. Т.Г. Веретенко [та ін.]. К. : Наук. світ, 2006. 156 с.
12. Пометун О. Організація командної діяльності в педагогічному колективі / О. Пометун, Л. Середняк, І. Сущенко, О. Янушкевич // Директор школи. 2005. № 6-7. С. 59-73.
13. Психогимнастика в тренінге / под. ред. Н. Ю. Хрящевой. СПб., 1999. 256 с.
14. Ромек В.Г. Тренінг уверенности в межличностных взаимоотношениях / В.Г. Ромек. СПб.: Речь, 2005. 175 с.
15. Роменець В. А. Психологія творчості / В. А. Роменець. К., 2004. 288 с.
16. Поніманська Т.І. Дошкільна педагогіка / Т.І. Поніманська К., 2004. 456 с.
17. Програми розвитку для дітей дошкільного віку [Електронний ресурс] / Міністерство освіти і науки України. К., 2013. Режим доступу: <https://mon.gov.ua/ua/osvita/inkluzivne-navchannya/osvita-ditej-z-osoblivimi-otrebami/navchalni-programi/korekcijni-programi>.
18. Психолого-педагогічна діагностика розвитку дітей раннього дошкільного віку: навч.-метод. посіб. / за наук. ред. Л.А. Федорович; укладачі О.В. Гніту, І.В. Макаренко, Л.А. Федорович. Кременчук : Християнська Зоря, 2008. 217с.
19. Розвиток пізнавальних процесів дитини / упоряд. С.Д. Максименко, В.Ф. Маценко, О.П. Главник. К. : Мікрос-СВС, 2003. 96 с.
20. Синявський В.В. Професіограми і психограми професій педагогічного спрямування: метод. посіб. / В.В. Синявський. Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2014.— 84 с.
21. Фетискин Н.П. Социально-психологическая диагностика развития личности и малых групп / Н.П. Фетискин, В.В. Козлов, Г.М. Мануйлов. М. : Изд-во Ин-та психотерапии, 2002. 215 с.
22. Філь О.А. Формування конкурентоздатної управлінської команди освітньої організації: Навчальна програма для підготовки менеджерів освітніх організацій та практичних психологів / За наук. ред. Л.М.Карамушки. К.: Міленіум, 2004. 40 с.
23. Фопель К. Создание команды. Психологические игры и упражнения / К. Фопель; пер. с нем. М. : Генезис, 2003. 400 с.
24. Яценко Т.С. Теорія і практика групової психокорекції: Активне соціально-психологічне навчання: навч. посіб. / Т.С. Яценко. К.: Освіта, 1993. 207 с.